

УДК 338.439.5:633/637

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Івановський А. В.¹, аспірант<https://orcid.org/0000-0003-0410-4352>

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

<https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-21>

Предмет дослідження - сукупність теоретико-методичних основ формування та функціонування ринків сільськогосподарської продукції. **Мета** дослідження – на основі узагальнення наукових досліджень запропонувати теоретичні підходи до функціонування ринку сільськогосподарської продукції. **Методи.** У процесі дослідження використовувалися такі методи: порівняльного аналізу, абстрактно-логічний, аналізу та синтезу. **Результати** дослідження. Статтю присвячено розгляду теоретичних основ функціонування ринку сільськогосподарської продукції. За допомогою узагальнення вищенаведених визначень понять ринку зроблено висновок про те, що автори орієнтуються на західну традицію розуміння предмета економічної науки, тобто залишають поза увагою вивчення виробничих чи економічних відносин. Окрім того, у цих визначеннях зацентовано увагу на тенденції ринку до вирівнювання цін, у чому проявляється його основна функція. На підставі вищерозглянутих положень, сформовано авторське поняття державного управління аграрного сектору, відповідно до якого у вузькому розумінні під державним управлінням аграрного сектору економіки слід розуміти цілеспрямований вплив органів виконавчої влади на організацію господарської діяльності певних суб'єктів – виробників сільськогосподарської продукції, у широкому – це система складних заходів економічного, правового, організаційно-адміністративного і соціального управління аграрними відносинами у виробничій, господарській, соціальній та інших сферах функціонування суспільства. Визначено, що державна підтримка є невід'ємним атрибутом державного регулювання та передбачає наявність сукупності економічних і адміністративних важелів та інструментів стимулюючого впливу на найбільш проблемні в економічному плані сільськогосподарські виробництва, суб'єкти господарювання, галузі. Також встановлено, що державна підтримка спрямована лише на поліпшення можливостей адаптації до існуючих умов відтворення, включно з міжгалузевим обміном при збереженні принципів еквівалентності. На основі узагальнення наукових поглядів зроблено висновок, що державне регулювання сільського господарства є комплексом пріоритетних методів прямого та непрямого характеру, що здійснюється органами державної влади й управління різних рівнів, спрямованих на стабілізацію та збільшення обсягів виробництва продукції агровиробництва, адаптацію сільськогосподарських товаровиробників до викликів зовнішнього середовища, кінцевою метою яких є забезпечення продовольчої безпеки, економічного зростання галузі та сталого розвитку агросфери. **Сфера застосування результатів** дослідження. Результати проведених досліджень при розробці парадигми функціонування ринку сільськогосподарської продукції в умовах глобалізаційних процесів.

Ключові слова: ринок, сільськогосподарська продукція, державне регулювання, сільськогосподарське виробництво, сільськогосподарський товаровиробник

¹ Науковий керівник – д.е.н., доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності Національного університету біоресурсів і природокористування України В.І. Радько

ECONOMIC ESSENCE OF THE AGRICULTURAL PRODUCTION MARKET

*Andrii Ivanovsky, Postgraduate Student**<https://orcid.org/0000-0003-0410-4352>**National University of Life and Environmental University of Ukraine, Kyiv, Ukraine**<https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-21>*

The subject of research is a set of theoretical and methodological formation and functioning of agricultural markets. **The purpose** of the study is to propose theoretical approaches to the functioning of the market of agricultural products on the basis of generalization of scientific research. **Methods.** The following methods were used in the research process: comparative analysis, abstract-logical, analysis and synthesis. **Research results.** The article is devoted to the theoretical foundations of the agricultural production market. Summarizing the definitions of the concept of market, we can conclude that the authors are based on the Western tradition of understanding the subject of economics, ignore the study of industrial or economic relations. In addition, these definitions focus on market trends towards price equalization, which is its main function. Based on the above provisions, we formulate the author's concept of public administration of the agricultural sector. In a narrow sense, the state management of the agricultural sector of the economy should be understood as a purposeful influence of executive bodies on the organization of economic activities of certain entities - agricultural producers, in a broad sense – a system of complex measures of economic, legal, organizational and social management of agricultural relations in economic, social and other spheres of society functioning. In our opinion, state support is an integral attribute of state regulation and presupposes the presence of a set of economic and administrative levers and instruments of stimulating influence on the most economically problematic agricultural production, economic entities and industries. It is aimed only at improving the ability to adapt to existing conditions of reproduction, including intersectoral exchange while maintaining the principles of equivalence. State regulation of agriculture is a set of priority methods of direct and indirect nature, carried out by public authorities and management at various levels, aimed at stabilizing and increasing of agricultural production, adaptation of agricultural producers to environmental challenges, the ultimate goal of which is food security, economic growth of the industry and sustainable development of the agricultural sphere. **Scope of research results.** The results of research in the development of the paradigm of the market of agricultural products in the context of globalization.

Keywords: market, agricultural products, state regulation, agricultural production, agricultural commodity producer

Постановка проблеми. Обґрунтування місця та ролі держави в розвитку сільського господарства є важливим науково-практичним завданням у теоретичній і практичній площині, оскільки результати вивчення цього питання є відмінними у різних наукових економічних школах. У вітчизняній практиці на початку формування ринкових відносин найбільшого поширення набули ліберальні погляди учених-економістів, які базувалися на мінімальній регулюючій ролі держави. Однак у подальшому наукові школи почали змінювати свої погляди у бік необхідності посилення державного протекціонізму та ролі держави в економіці країни, зокрема у галузях національного господарства. Проте трансформаційні процеси, які відбуваються в економіці країни й сільському господарстві зокрема вимагають перегляду економічної сутності ринку сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ринок сільськогосподарської продукції функціонує в умовах слаборозвинутої ринкової інфраструктури, неефективних заходів державного регулювання розвитку агропромислового комплексу, низького матеріально-технічного й інформаційного забезпечення. Всі зазначені фактори зумовлюють особливості функціонування ринку сільськогосподарської продукції, які у своїх працях розглядали В. Г. Андрійчук, Т. Г. Дудар, В. К. Збарський, М. І. Єрмізіна, О. В. Калюжна, В. Г. Кудлай, Т. Лозинська, Г. Пасемко, М. А. Місевич, М. М. Трещов та інші. Однак, комплексний підхід до узагальнення та систематизації зазначених особливостей відсутній.

Мета статті. На основі узагальнення наукових досліджень запропонувати теоретичні підходи до функціонування ринку сільськогосподарської продукції.

Матеріали та методи. Методика дослідження охоплює систему статистико-економічних методів у поєднанні з теоретичними аспектами формування ринку сільськогосподарської продукції, проблемами його функціонування в умовах створення нової економічної системи. У процесі дослідження використовувалися такі методи: порівняльного аналізу, абстрактно-логічний, аналізу й синтезу.

Результати та обговорення. Поява багатьох теорій про роль держави й інструментів впливу на ринкові відносини пов'язана з еволюційним розвитком економіки. Світовий досвід розвитку економіки переконує, що однією з його відмінних рис було постійне чергування періодів посилення ринкового та державного регулювання.

Щодо відкритої економіки, то у ній суб'єкти економічних відносин можуть без обмежень здійснювати операції на міжнародному ринку товарів, послуг, капіталів та інших факторів виробництва. Для неї характерна свобода зовнішньоторговельних угод, вільний валютний курс, а регулювання відбувається через валютні резерви й нормативи. Рівень відкритості економіки залежить від забезпечення природними ресурсами, чисельності населення та його вікової структури, ємності внутрішнього ринку і платоспроможного попиту. Крім того, ступінь відкритості економіки визначається також відтворювальною та галузевою структурою національної економіки. Для неї на макrorівні характерні такі риси: обмін зі світовим ринком ведеться на основі порівняльних витрат виробництва, якості продукції, співвідношення національних і світових цін, участі в міжнародних ринках, міжнародного обігу національної валюти, а на макrorівні – вихід підприємств усіх форм власності на зовнішні ринки товарів і послуг, самостійний вибір іноземних партнерів та ринків національними підприємствами, перехід зовнішньоекономічної діяльності від держави до суб'єктів господарювання.

Окрім як за рівнями охоплення господарських процесів економічні системи класифікують і за характером економічного регулювання, виділяючи плановий, ринковий і змішаний типи. Зазначимо, що складно виділити ідеальний тип економічної системи, хоча сьогодні більшість національних господарських систем є змішаними економіками, де ринкові механізми поєднуються із державним регулюванням, тому розрізняють змішані господарські системи планового й ринкового типів. Отже, простежується складне поєднання планових і ринкових інструментів регулювання господарської діяльності. Принципи планування в сучасних господарських системах зводяться до державного регулювання економіки, яке поєднується із функціонуванням ринкових механізмів. На сучасному етапі у процесі регулювання господарських систем відкритого типу спостерігаються суперечливі процеси, тому вибір пріоритетних напрямів державного та ринкового регулювання, що є дилемою для кожної національної економіки. З одного боку, в умовах глобалізації наявна висока залежність національних систем одна від одної, а також посилюється роль зовнішніх факторів у процесі їхнього розвитку. Виклики глобалізації для національних економік означають необхідність вирішувати завдання щодо посилення інтеграції до системи світогосподарських зв'язків. З іншого боку, зберігається диференціація рівнів економічного розвитку окремих країн. Аграрний сектор є драйвером зміцнення національної економіки, у зв'язку із чим він потребує підвищеної

уваги, зокрема щодо державного регулювання його розвитку. Пояснити це можемо низкою причин. По-перше, аграрне виробництво і сільськогосподарський ринок вважаються одними із пріоритетних напрямів розвитку економіки країни. Відповідно до їхнього стану визначається ступінь забезпечення продовольчої безпеки країни та соціальної захищеності усіх верств населення. Окрім того, виробництво сировинної сільськогосподарської продукції із низькою доданою вартістю порівнюючи з іншими галузями, породжує специфічні для цього сектору проблеми диспаритету цін на аграрну продукцію та вхідні виробничі ресурси, непередбачуваність рівня цін і високі економічні ризики.

Спочатку узагальнимо підходи до дефініції категорії «ринок сільськогосподарської продукції» з метою якнайповнішого розкриття особливостей структури та специфіки функціонування ринку сільськогосподарської продукції, оскільки сучасна ринкова економіка є складним інститутом. Відповідно, нами виділено важливі історичні умови виникнення ринку. Перша умова – суспільний поділ праці та спеціалізація. Адже людина може організувати свою життєдіяльність завдяки повному самозабезпеченню усіма виробничими ресурсами й економічними благами. Окремі групи людей займаються різними видами господарської діяльності, тобто спеціалізуються на виробництві тих чи інших товарів і послуг, що пояснюється принципами порівняльних переваг, тобто виробництвом продукції за відносно нижчих витрат від втрачених можливостей.

Наступна умова – економічна відособленість товаровиробників, повністю незалежних, автономних у прийнятті господарських рішень: для кого виробляти, скільки виробляти, кому продавати вироблену продукцію. Ця відособленість історично виникає на основі приватної власності та в подальшому поширюється на колективну власність. Доведено, якщо в суспільстві суб'єкти господарської діяльності не наділені правами власності, то ринок існувати не може. Стосовно цього Д. Хайман слушно зазначав, що ринки можуть існувати лише для товарів, права власності на які можуть просто встановлюватися, реалізовуватися і передаватися [1]. Ці дві умови характеризують глибинні суперечності ринкової економіки, які знаходять прояв в об'єктивній необхідності. З одного боку, це потреба налагодження взаємозв'язку виробників через суспільний поділ праці, а з іншого – відокремлення виробників. Саме остання умова визначає наявність системи товарних, ринкових відносин.

Третьою умовою є оптимізація величини трансакційних витрат, тобто витрат у сфері обміну, пов'язаних із передачею прав власності. До них належать витрати, пов'язані з одержанням дозволів на ведення господарської діяльності, пошуком інформації, проведенням переговорів та ін. Якщо ці витрати перевищують показник передбачуваного доходу, то ринок таких товарів не буде створено. Відомо, що поняття трансакційних витрат було введено в економічну теорію Р. Коузом у статті «Природа фірми» (1937 р.), де доведено високу частку трансакційних витрат у суспільстві, права власності визначено недостатньою мірою. Це найбільш характерно для країн із перехідною економікою. Зниження цих витрат можливо досягти шляхом удосконалення правових норм, посилення етичної основи ведення бізнесу, відповідальності, створення відповідної інфраструктури ринку [2].

З метою ефективного функціонування ринку необхідне дотримання четвертої умови – самостійність товаровиробника, свобода підприємництва, вільний обмін ресурсів. Очевидно, що чим більше свободи у товаровиробника, тим більш розвиненим є ринок. За вільного обміну формуються вільні ціни, які є орієнтирами для товаровиробників найбільш ефективних напрямів їх діяльності [3].

У працях А. Сміта поняття «ринок» не одержало чіткого визначення, оскільки воно було віднесене до зовнішніх поверхневих явищ економіки, а тому використовувалося переважно при оцінюванні ринкового попиту [4]. Із поглибленням суспільного поділу праці й розвитком товарного виробництва поняття «ринок» набуває більш складного тлумачення у світовій економічній літературі. Так, французький економіст-математик

О. Курно запропонував під терміном «ринок» розуміти не яку-небудь площу, а загалом увесь район, де відносини покупців і продавців вільні, ціни швидко вирівнюються [5]. Отже, у цьому визначенні зберігається просторова характеристика ринку, однак до нього додаються нові характеристики цього поняття.

У широкому розумінні ринок, за визначенням Л. фон Мізеса, – це просто поле діяльності для людей, які діють свідомо й обмірковано для досягнення своїх цілей [6]. На його думку, суверенною владою на ринку наділені споживачі, оскільки вони диктують попит, змушують підприємців враховувати їхні бажання, а також індивідуальні уподобання та вибір, що вирішально впливає на формування ринкових цін.

Якщо розглядати ринок з боку суб'єктів ринкових відносин, то слід виділити визначення ринку як сукупності покупців (Ф. Котлер) [7]. Так, А. Маршалл стверджував, що чим досконалішим є ринок, тим сильніший прояв тенденції до того, щоб у всіх його пунктах в один і той же час за одну й ту ж річ платити однакову ціну. Однак, за такого тлумачення ринку, наголошується лише на сфері обміну, але не враховуються такі важливі його складові, як виробники (продавці), а також товарна маса та її грошовий еквівалент [8].

Подібну дефініцію ринку знаходимо в американських економістів Е. Долан і Д. Ліндсей, які розглядають його як будь-яку взаємодію між людьми заради забезпечення взаємної торгівлі [9]. У підручнику «Економікс» Р. Макконнелла і С. Брю визначають ринок як інститут або механізм, який зводить покупців та продавців окремих товарів і послуг [10]. Водночас американський економіст П. Хейне зазначав, що ринок – це набір взаємозв'язків або процес конкурентних торгів [11], а Дж. Кларк розглядав ринок як форму функціонування економічної системи з розвинутими товарно-грошовими відносинами, постійною взаємодією попиту і пропозиції щодо придбання споживчих благ з урахуванням потреб людей [12].

Також варто розглянути позицію Дж. Гэлбрейта, який вбачає сутність ринку в тому, що він є інструментом для розподілу економічних ресурсів відповідно до запитів і вимог споживача [13], а Ф. Хайек характеризує ринок як складний передавальний пристрій, який дозволяє повніше й ефективніше використовувати інформацію, що розпорошена серед численних індивідуальних агентів [14]. Вважаємо, що наведені вище визначення ринку не є повними, оскільки не охоплюють усю сукупність суб'єктів (постачальників, виробників, споживачів і посередників), не розглядають відносини виробництва, розподілу та споживання у сфері обігу.

Поділяємо думку науковців, які визначають ринок як систему виробничо-економічних і соціальних відносин між суб'єктами ринку відповідно до різних стадій процесу товарного обігу, до яких належать: постачання, виробництво, зберігання, транспортування, переробка, торгівля, сервісне обслуговування, утилізація. Очевидно, що на формування та розвиток ринку будь-якої країни впливають кон'юнктура й тенденції, які складаються на світовому ринку, а також чинники внутрішнього характеру. В умовах інформаційної епохи відбуваються якісні зміни у сфері глобалізації ринків, розвитку міжнародної інтеграції, очевидною стає взаємозалежність країн світу при виробництві продукції, залежність від міжнародних транснаціональних компаній та імпорту технологій, що вимагає більш глобального підходу до організації та ведення бізнесу [15].

Як зазначає А. Сміт, такі штучні ринкові цінові рівні можуть зберігатися упродовж тривалого періоду на основі різних урядових нормативно-правових актів. Можливі різні способи участі держави в ринкових процесах, які здебільшого були пов'язані з обмеженням свободи конкуренції на ринку та вводилися за допомогою директивних заходів, прямих механізмів регулювання економіки. Державне регулювання як стимулювання та підтримка у класичній моделі взаємодії ринку й держави не передбачалося. З іншого боку, пізніше практика використання марксистської економічної теорії виявила невірність суперечностей та істотні обмеження при функціонуванні класичної ринкової моделі взаємовідносин економіки й держави та запропонувала власне

бачення щодо побудови економічної системи організації усіх сфер суспільного життя.

В основу марксистської моделі взаємодії держави й економіки покладено планово-соціалістичну організацію господарства. Економічну функцію держави почали розглядати як історичну форму суспільного управління виробництвом і споживанням, а також як панівну в економічній системі. Функціонування цієї системи із частковою участю державної власності на основні засоби виробництва допускає об'єктивну необхідність використання державних інструментів регулювання основних економічних процесів розвитку.

Нова парадигма ґрунтувалася на положеннях відомого економіста того часу Дж. М. Кейнса та більш пізніх його послідовників – П. Самуельсона, Р. Солоу та ін. Так, Дж. Кейнс у своїй праці, присвяченій загальній теорії зайнятості та ролі грошей, довів помилковість класичної теорії у припущенні, що система вільного ринку спроможна самостійно забезпечити макроекономічну рівновагу. Згідно з кейнсіанською концепцією економічного регулювання, поява дисбалансу між накопиченням та інвестиціями призводить до посилення інфляційної динаміки, зниження рівня зайнятості населення. Відповідно це зумовлює зміни обсягів сукупних запасів споживчих та інвестиційних товарів і негативно впливає на обсяги виробництва. Однак, навіть при поширенні та запровадженні кейнсіанських методів фінансової політики в економіку розвинених країн і країн, що розвиваються, теорія Дж. Кейнса не могла надати адекватних відповідей щодо мінливої на світовому ринку економічної кон'юнктури наприкінці 70-х років минулого століття.

Найбільш відомими представниками цих векторів розвитку в теорії монетаризму стали М. Фрідман, у теорії економіки пропозиції – Г. Гілдер, А. Лаффер, в області теорії раціональних очікувань – Р. Лукас, Л. Реппінг, Д. Мут. Відомо, що принципи неоконсервативних підходів до державного регулювання були зорієнтовані на досягнення інших цілей і пріоритетів, ніж у теорії Кейнса, з перевагою непрямого державного регулювання, в межах грошово-кредитної політики. У цій моделі державі відводилася провідна роль у сприянні структурній і науково-технічній політиці, визначенні напрямів наукових досліджень та експериментальних розробок, що фінансуються з бюджету.

Прихильник цього напрямку П. Самуельсон розробив концепцію «змішаної економіки», що базується на синтезі двох механізмів макрорегулювання, поєднанні ефективного державного регулювання та механізму гнучкого саморегулювання. При цьому ставилися відразу кілька макроекономічних цілей: ефективність господарювання, соціальна справедливість, стабільний економічний ріст.

Вважаємо, що можна було навести обґрунтовані аргументи на користь позиції зарубіжних і вітчизняних економістів щодо необхідності раціонального поєднання ринкового саморегулювання та державного регулювання ринкової економіки, однак важливо розглянути це питання у межах функціонування ринку сільськогосподарської продукції. Насамперед зосередити увагу на понятійних аспектах сутності та основних принципах формування системи державного регулювання галузі сільського господарства. Очевидно, що державне регулювання досліджуваної галузі як поняття повинно відображати галузевий характер, враховувати специфічні особливості сільського господарства – його залежність від природних факторів; сезонність проведення польових робіт; обмежені можливості економії праці, ефективного використання сільськогосподарської техніки, виробничих потужностей, особливо в рослинницькій галузі; консервативний характер праці в землеробстві; тісне переплетення дії економічних та екологічних факторів; необхідність державної підтримки через субсидування, пільгове кредитування та оподаткування, митно-тарифне регулювання, через пошук ефективних механізмів підвищення трудової мотивації та соціального розвитку сільських територій.

Сучасне розуміння державного регулювання агропромислового виробництва вперше було визначено в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства» від 24.06.2004 № 1877-IV, яким передбачено цінове регулювання державою окремих видів

сільськогосподарської продукції визначенням мінімальних і максимальних цін та проведенням інтервенцій Аграрним фондом в обсягах, що дають змогу встановити ціну рівноваги у межах організованого аграрного ринку країни [16]. Вважаємо, що у цьому нормативно-правовому документі наголошено на важливості економічних інструментів впливу, однак не відображено такі важливі складові державного регулювання, як законодавчі та адміністративні інструменти впливу.

Узагальнення наукових поглядів щодо інструментів і пріоритетів державного регулювання сільськогосподарського виробництва дає підстави зробити висновок про те, що державне регулювання сільськогосподарської галузі – це комплексна система інструментів економічного та адміністративного характеру, причому економічні важелі більш органічні для ринкових відносин; це цілеорієнтована система з вектором досягнення довготривалих цілей розвитку аграрного виробництва за мінливих умов зовнішнього середовища функціонування суб'єктів галузі. Об'єктом державного регулювання є види продукції, складові ресурсного потенціалу виробництва, фінансове забезпечення суб'єктів господарювання. Державне регулювання сільськогосподарської галузі передбачає вплив держави на виробництво і реалізацію аграрної продукції з метою підвищення її конкурентоспроможності, забезпечення розширеного відтворення та сталого розвитку аграрної сфери, а також потребує гнучкої адаптації його інструментів до умов як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Державне регулювання сільського господарства нами розглядається із позиції системи, яка є відкритою та складається із двох підсистем: перша пов'язана із доступом до ринку й подоланням загроз і викликів різного роду прояву при виході на внутрішній і зовнішній ринки й посиленні позицій на них, а друга представлена інструментами державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Важливо наголосити, що система державного регулювання сільського господарства спроможна до трансформацій, змін, адаптації, а також появи нових елементів і компонентів. Такій системі має бути притаманна не тільки адаптація, але й протистояння викликам зовнішнього середовища, зумовлюючи появу нових імпульсів, які позитивно впливатимуть на сільськогосподарських товаровиробників.

Слід зазначити, що нами розглянуто сутнісні характеристики державного регулювання економічної системи із загальнонаукових позицій. Враховуючи те, що економічна система державного регулювання є багатограним і багатоаспектним явищем, навести одне вичерпне формулювання або визначення регулювання ринкової економіки практично не можливо. Звідси, на основі узагальнення монографічних джерел, наукових статей зарубіжних і вітчизняних дослідників цієї проблеми, а також власних досліджень виявлено різнобічність визначень економічного явища.

Висновки. Узагальнюючи вищенаведені визначення поняття ринку, можна зробити висновок про те, що автори орієнтуються на західну традицію розуміння предмета економічної науки, тобто лишають поза увагою вивчення виробничих чи економічних відносин. Окрім того, у цих визначеннях акцентується увага на тенденції ринку до вирівнювання цін, у чому проявляється його основна функція.

Під державним регулювання агропромислового виробництва розуміємо соціально-економічний вплив держави на базові сфери агропромислового комплексу, включно з виробництвом засобів виробництва, безпосередньо сільським господарством, а також переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, з метою забезпечення продовольчої безпеки країни на основі дієвого організаційно-економічного механізму, що складається з організаційно-управлінського, фінансово-економічного, техніко-технологічного, екологічного, мотиваційного та правового блоку. За авторським підходом, державне регулювання агровиробництва здійснюється через дві підсистеми: координацію агропродовольчого ринку та державну підтримку, які об'єднано в єдину систему державного регулювання.

Отже, державне регулювання сільського господарства є комплексом пріоритетних методів прямого та непрямого характеру, що здійснюється органами державної влади й управління різних рівнів, спрямованих на стабілізацію та збільшення обсягів виробництва продукції агровиробництва, адаптацію сільськогосподарських товаровиробників до викликів зовнішнього середовища, кінцевою метою яких є забезпечення продовольчої безпеки, економічного зростання галузі та сталого розвитку агросфери.

Бібліографія

1. Hyman David N. Microeconomics Interactive 7th Published by Prentice Hall, 2009.
2. Coase R. The Nature of the Firm. *Economica*. Vol. 4, №. 16. 1937. P. 386-405.
3. Долан Э. Дж. Рынок: микроэкономическая модель. Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; под общ. ред. Б. Лисовика и В. Лукашевича. М.: АНК, 1996. 496 с.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Кн. 1-3. М.: Наука, 1992. 572 с.
5. Cournot A. A. *Revue Sommairedes Doctrines Économiques*, 1877 (Classic Reprint) (French Edition) (French). Publisher: Forgotten Books, 2017. 350 p.
6. Brody A. Reviewed Work: Human Action: A Treatise on Economics. By Ludwig von Mises. *Political Science Quarterly*. Vol. 66, No. 4 (Dec., 1951), P. 606-608.
7. Котлер Ф., Армстронг Г. Основы маркетинга. 9-е изд., пер. с англ. М.: 2003. 1200 с.
8. Маршалл А. Принципы экономической науки. Т. 1. М.: Прогресс, 1993. 416 с.
9. Долан Э. Рынок: микроэкономическая модель: [пер. с англ.]. СПб.: Печатный Двор, 1992. 496 с.
10. Макконнелл К., Брю С. Экономикс: принципы, проблемы и политика. 16-е изд. М.: Инфра, 2007. 939 с.
11. Хейне П. Экономический образ мышления. (пер. с англ. и ред.). 10-е изд. М.; СПб.; К.: Издательский дом Вильямс, 2005. 530 с.
12. Кларк Дж. Распределение богатства: монография. М.: Гелиос АРВ, 2000. 367 с.
13. Гэлбрейт Д. Экономические теории и цели общества. М.: Прогресс, 1979. 405 с.
14. Хайек, Ф. Познания, конкуренция и свобода. СПб.: Пневма, 1999. 288 с.
15. Тулуб О. М. Глобальні виклики ХХІ століття: тенденції та ризики в умовах інформаційної економіки. *Економіка і суспільство*. 2017. №9. С. 31-38.
16. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004. № 49. Ст. 527.

References

1. Hyman David, N. (2009). *Microeconomics Interactive 7th* Published by Prentice Hall.
2. Coase, R. (1937). The Nature of the Firm. *Economica*. Vol. 4. No. 16. P. 386-405.
3. Dolan, E. Dzh. (1996). *Rynok: mikroekonomichna model*. [Market: microeconomic model]. M.: ANK. 496 p. [in Ukrainian].
4. Smit, A. (1992). *Issledovanye o pryrode y prychynakh bohatstva narodov* [Research on the nature and causes of the wealth of nations]. M.: Nauka. 572 p. [in Russian].
5. Cournot, A. A. (2017). *Revue Sommairedes Doctrines Économiques* [Summary Review of Economic Doctrines]. Forgotten Books. 2017. 350 p. [in French].
6. Brody, A. (1951). Reviewed Work: Human Action: A Treatise on Economics. By Ludwig von Mises. *Political Science Quarterly*. Vol. 66, No. 4. P. 606-608.
7. Kotler, F. (2003). *Osnovy marketynhu* [Basics of marketing]. Armstronh H. 9 ed. M.: 1200 p. [in Ukrainian].
8. Marshall, A. (1993). *Pryntsypy ekonomichnoyi nauky* [Principles of economic science]. T. 1. M.: Prohress. 416 p. [in Ukrainian].
9. Dolan, E. (1992). *Rynok: mikroekonomichna model* [Market: microeconomic model]. SPb.: Pechatnyy Dvor. 496 p. [in Ukrainian].

10. Makkonnell, K., Bryu, S. (2007). Ekonomiks: pryntsypy, problemy i polityka [Economics: principles, problems and policies]. 16 ed. M.: Infra. 939 p. [in Ukrainian].
11. Kheyne, P. (2005). Ekonomychesky obraz myshlenyya [Economic way of thinking. (translated from English)]. 10 ed. M.; SPb.; K.: Yzdatelsky dom Vilyams. 530 p. [in Russian].
12. Klark Dzh. (2000). Raspredelenye bohatstva: Monohrafiya [Distribution of wealth: Monograph]. M.: Helyos APB. 367 p. [in Russian].
13. Hélbreyt, D. (1979). Ekonomycheskye teoryy y tsely obshchestva [Economic theories and goals of society]. M.: Progress, 405 p. [in Russian].
14. Khayek, F. (1999). Poznanyya, konkurentsyya y svoboda [Knowledge, competition and freedom]. SPb.: Pnevma. 288 p. [in Ukrainian].
15. Tulub, O. M. (2017). Hlobalni vyklyky XXI stolittya: tendentsiyi ta ryzyky v umovakh informatsiynoyi ekonomiky [Global challenges of the XXI century: trends and risks in the information economy]. Ekonomika i suspilstvo [Economy and Society]. № 9. P. 31-38. [in Ukrainian].
16. Pro derzhavnu pidtrymku silskoho hospodarstva Ukrayiny: Zakon Ukrayiny. [On state support of agriculture of Ukraine: Law of Ukraine]. As of 24.06.2004. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2004. № 49. P. 527 [in Ukrainian].